

INTERVIEW **CHRISTEL MIDDELDORP** HOOGLERAAR GEZINSPSYCHIATRIE

'Kijk bij een stoornis ook naar het gezin'

De meeste ernstig verwaarloosde of mishandelde kinderen krijgen psychische klachten. Maar niet allemaal. Hoe komt dat?

Door onze redacteur
Jannetje Koelewijn

Christel Middeldorp (50) heeft een zoon van twaalf die van Harry Potter houdt, dus nam ze in haar inaugurele rede laatst - ze is benoemd tot hoogleraar gezinspsychiatrie aan Amsterdam UMC - de jonge jaren van Harry Potter en Tom Riddle, alias Lord Voldemort, als voorbeeld om te vertellen waar haar onderzoek over gaat. Zo, zei ze, had ze haar zoon meegelokt naar de aula van de universiteit. Zijn moeder in een toga, net als de leraren van Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry, ook leuk.

Waarom veel kinderen die worden verwaarloosd of mishandeld een psychische stoornis ontwikkelen, maar niet alle kinderen - dat is wat Christel Middeldorp interesseert. Ze vindt dat er in haar vak meer aandacht zou moeten zijn voor kinderen die ondanks hun trauma's goed terecht komen, en hoe dat komt. In haar oratie noemde ze de emotioneel extreem verwaarloosde kinderen in Roemeense weeshuizen onder de dictator Ceausescu. Na zijn ondergang, eind 1989, werd een aantal van hen geadopteerd door Engelse gezinnen die hun zo veel mogelijk liefde gaven. Op volwassen leeftijd bleek 80 procent psychische klachten te hebben. Maar 20 procent dus niet.

Harry Potter had een rotjeugd. Hij groeide op bij zijn tante, die hem behandelde als een assepoester. Slapen in een kast onder de trap, terwijl zijn neef werd verwend, dat werk. Op Hogwarts, waar hij op zijn elfde naartoe gaat, komt hij erachter dat zijn ouders niet zijn verongelukt, zoals hem altijd is verteld, maar vermoord door Voldemort. Harry's moeder had haar zoon, een baby nog, net voor haar dood kunnen redden. En Tom Riddle slash Voldemort? Ook een rotjeugd. Zijn moeder, een nare en boosaardige vrouw, stierf een uur na zijn geboorte. Zijn vader was toen al verdwenen. Tom Riddle groeide op in een weeshuis, waar hij een vervelend en agressief jongetje werd. „Twee kinderen met vergelijkbare trauma's”, zegt Christel Middeldorp een paar weken na haar oratie in een Hilversumse lunchroom, niet ver van haar huis. „Toch ontwikkelt de een zich tot een psychopaat en de ander tot een held.”

Je nam hen als voorbeeld om de invloed van de genen te benadrukken.

„Ja, want het is te gemakkelijk om te zeggen dat iemand een psychopaat is geworden door zijn slechte jeugd. Dat ligt genuanceerder. Je wordt nooit alleen bepaald door de omstandigheden waaraan je in je leven wordt blootgesteld. Het zijn ook de genen. Het samenspel van genen en omgeving bepaalt je kwetsbaarheid voor psychische klachten. Het is én én. In de spreekkamer gebruik ik graag het model van een kan. Je begint je leven met een genetische aanleg die je risico op een bepaalde uitkomst hoog of laag maakt. Is de kan bij je geboorte al behoorlijk vol, dan is een enkele ongunstige gebeurtenis soms al voldoende om je over de grens te duwen. En andersom. Is de kan bijna

Christel Middeldorp: „Narigheid hangt samen met narigheid.”

leeg, dan moeten er veel vervelende dingen gebeuren voor je een psychische aandoening ontwikkelt.”

Waarbij het aandeel van de genen bij de ene aandoening wel groter is dan bij de andere.

„Bij angst en depressie is die het laagst, 40 procent. Bij gedragsproblemen en ADHD wordt de erfelijkheid geschat op 80 procent. Wat niet betekent dat een kind van een ouder met ADHD in 80 procent van de gevallen ook ADHD ontwikkelt. Het gaat om kansen. Die 80 procent zegt alleen iets over de verklaring van verschillen tussen mensen.”

CV
Gezinspsychiater

Christel Middeldorp (Breda, 1973) is als hoogleraar gezinspsychiatrie verbonden aan Amsterdam UMC, Arkin en Levvel.

Ze is hoofd van de academische werkplaats GEZIE:n: gezinsgericht werken aan mentale gezondheid.

Van 2017 tot 2023 was ze hoogleraar in Brisbane, Australië.

Je genetische aanleg, zeg je, hangt niet alleen samen met de omgeving waarin je opgroeit, maar beïnvloedt die ook.

„Kijk naar kinderen met gedragsproblemen of ADHD. Die krijgen meer negatieve reacties dan kinderen die meestal doen wat hun gevraagd wordt. Angstige kinderen hebben vaak ouders die beschermend zijn. Dan kun je denken: door die beschermende houding krijg je angstige kinderen. Maar angstige kinderen roepen die beschermende houding ook zelf op. Dus ja, als je een genetische aanleg hebt voor psychische klachten, dan heb je een grotere kans op

een voor jouw ontwikkeling ongunstige omgeving. Narigheid hangt samen met narigheid.”

Daarom moet je bij een kind met psychische klachten ook naar de ouders kijken?

„Je moet je er in de spreekkamer van bewust zijn dat psychische klachten het gevolg zijn van vele factoren, waarbij oorzaak en gevolg vaak niet meer van elkaar te onderscheiden zijn. Dus ja, kijk bij een kind met klachten ook naar het gezin. En kijk bij een volwassene met psychische klachten ook naar de kinderen. Het lijkt vanzelfsprekend, maar in de praktijk gebeurt het nauwelijks.”

In je oratie had je het over de samenhang tussen depressie bij de moeder in de zwangerschap en psychische klachten bij het kind later.

„Die samenhang is al vaak aangetoond, maar een grote studie in de algemene populatie in Noorwegen heeft laten zien dat de klachten bij het kind niet ontstaan doordat het effect van de depressie van de moeder tijdens de zwangerschap zo lang na-ijlt. Als je naar alle gezinsfactoren kijkt, blijken depressieve klachten bij het kind later alleen direct verband te houden met depressie bij de moeder op dat moment. En dan nog wordt het grootste deel van de depressie bij het kind verklaard door genetische aanleg.”

Wat betekent dat voor de behandeling?

„De depressie bij de moeder later hangt natuurlijk wel samen met de depressie tijdens haar zwangerschap. Als behandeling van die depressie voorkomt dat de moeder later weer depressief wordt, voorkom je de kans op depressie bij het kind. Al kun je die nooit helemaal wegmenen, gezien de genetische aanleg van het kind. Hetzelfde geldt voor kindermishandeling. De psychische klachten bij kinderen worden maar deels veroorzaakt door de kindermishandeling zelf. Ook hier is er een verband met de genetische aanleg van het kind voor psychische klachten, en waarschijnlijk ook met andere ongunstige omgevingsfactoren, zoals armoede. Tom Riddle heeft zijn genen én zijn omgeving niet mee. Hij eindigt als een psychopaat. Hij had ook depressief kunnen worden, maar blijktbaar past externaliseren meer bij zijn genenpakket.”

En Harry Potter?

„Die heeft zijn genenpakket wel mee. En op Hogwarts is hij de favoriet van het hoofd van de school, terwijl Tom Riddle vanaf het begin met argusogen wordt bekeken. Zoals negativiteit negativiteit oproept, zo roept positiviteit positiviteit op.”

Margreet van Schie Warmond

DEMONSTRATIERECHT

Respecteer het verleden

De gebeurtenissen van de afgelopen tijd belichten een cruciale paradox in onze hedendaagse samenleving: het spanningsveld tussen het recht op demonstratie en het respect voor historisch erfgoed. Terwijl het Nationaal Holocaustmuseum zijn deuren opende, waergalme buiten het geluid van protest tegen een hedendaagse tragedie. Dit moment, doordrenkt van symboliek, dwingt ons

BRIEVEN

FOTO:ISA WOLTHUIS

SCHULDEN

Jongere kan niet zelfstandig financiële problemen oplossen

Als incasso- en gerechtsdeurwaardersorganisatie inen wij vandaag de dag maar liefst bijna 15 procent van de schulden bij jongeren tussen de 18 en 25 jaar. En het slechte nieuws is: het aantal jongeren met een financiële achterstand neemt al sinds 2020 toe. Drie jaar terug uitten wij hier onze zorgen al over, maar inmiddels staat het er nog slechter voor. Dus luiden we wéér de noodklok. Schuldenproblematiek bij jongeren wordt amper besproken door de landelijke overheid, niet op scholen, niet aan de keukentafel met ouders en niet met vrienden onderling. Het lijkt wel alsof de urgentie niet gevoeld wordt. Het is niet dat er geen initiatieven zijn om jongeren te helpen, maar het is niet genoeg. We

moeten als maatschappij betalingsproblemen bij jongeren onderwerp van gesprek maken. Praat erover, met mensen in je omgeving maar ook juist met jongeren. Bespreek dan niet alleen hun situatie, maar ook die van hun vrienden. Want het kan misschien wel goed gaan met jouw dierbare, maar de kans is aanwezig dat hun beste vriend hulp nodig heeft. Uit onderzoek weten we dat jongeren met schulden zich hiervoor schamen. Het is aan ons om die schaamte te doorbreken door het bespreekbaar te maken. Ga er niet vanuit dat deze groep zelfstandig door schade en schande wijzer zal worden. Want de consequenties daarvan zijn zeer veel te groot.

Michel van Leeuwen Rotterdam

RAMADAN

Calvijn lacht toe

Vasten op school valt soms niet mee (*Vasten en toch je toets halen*, 15/3). Ahmed stelt dat niet alleen hij, maar ook veel docenten 'last' hebben van het vasten tijdens de ramadan. Dit uit zich onder meer in gebrek aan concentratie en humeurigheid. Op zich een logisch verhaal. Verrassend is echter dat deze leerlingen, en docenten, zijn verbonden aan het Calvijn College. Op de universiteit moesten we een keer bij een tentamen, wijsbegeerte, een vraag stellen aan een filosoof om daar vervolgens zelf, een *educated guess*, antwoord op te geven. Mijn vraag zou nu zijn:

„Meneer Calvijn, wat vindt u ervan dat een school die uw naam draagt verbonden is aan rituelen van islamitische leerlingen en docenten?” Het antwoord zou bijvoorbeeld kunnen zijn: „Ach lieve kind, het feit dat mijn naam nog steeds wordt genoemd is al meer dan een gewone sterveling mag verwachten. En dat er in 2024 nog steeds mensen ervoor kiezen hun eten te laten staan omdat God dat wil, doet een glimlach op mijn gezicht verschijnen.”

Margreet van Schie Warmond

WILDERS

Geef Wilders een kans

De aanstaande regeringspartijen zijn overeengekomen dat Wilders geen premier zal worden van het te

tot introspectie.

In onze zoektocht naar rechtvaardigheid en verandering, moeten we de grenzen van onze acties zorgvuldig afwegen. Het vastplakken aan cultureel erfgoed als vorm van protest, hoe nobel de intentie ook mag zijn, tart de grenzen van respect en ethiek. Het besluit van het Hof om ruimhartigheid te tonen jegens klimaatactivisten ondermijnt niet alleen de integriteit van ons erfgoed, maar opent ook deuren naar een precedent van willekeurige interpretatie van demonstratierecht.

De roep om herziening van wetgeving na de gebeurtenissen is begrijpelijk, maar de focus ligt verkeerd. Het is niet de wet die moet veranderen, maar ons begrip van de ethische implicaties van protest. We moeten streven naar een samenleving waarin rechtvaardigheid niet alleen wordt nagestreefd door middel van protest, maar ook door respect voor het verleden en de erfenis die het ons heeft nagelaten.

Danny Schram Den Haag

WILDERS

Geef Wilders een kans

De aanstaande regeringspartijen zijn overeengekomen dat Wilders geen premier zal worden van het te

„Het resultaat: de man zal afgaan als een gieter”

vormen rechtse kabinet. Vooral Omtzigt zou hier niet mee kunnen leven. Dat Wilders straks als fractievoorzitter van de PVV in de Kamer weer vol op het orgel zal gaan om zijn abjecte standpunten te ventileren, mag wel als vaststaand worden beschouwd. Om Wilders een toentje lager (en wellicht zuiverder) te laten zingen, zou men hem toch de kans moeten geven om als premier breeduit zijn onvermogen te laten etaleren om op fatsoenlijke wijze een kabinet te leiden, dus met inachtneming van rechtsstatelijke principes, verdragen met andere landen, et cetera. Het resultaat: de man zal afgaan als een gieter.

Léon Vriens Zeist

FIETSONGELUKKEN

Harder rijden met helm

Ik lees veel ingezonden brieven en opiniestukken waarin gepleit wordt voor een helplicht voor fietsers. Daar is wel iets meer over te zeggen. Ik werk als intensivist op de IC van een van de grootste ziekenhuizen van Nederland. Onze afdeling vangt traumapatiënten op uit heel Zuidwest-Nederland. Wat opvalt, is dat de fietsers die als slachtoffer van een ongeval worden opgenomen op de IC, zonder uitzondering meerdere lletsels hebben. Een helm beschermt nu eenmaal niet tegen breuken van de wervelkolom, ribben, bekken en ledematen. Een helm geeft een valse zekerheid aan de gebruiker (‘ik ben toch beschermd?’) en nodigt uit tot harder rijden. Waarom niet gewoon de elektrische fiets begrenzen op 18 kilometer per uur? Een verantwoordere snelheid, die dicht in de buurt ligt van de snelheid van een gewone fiets.

Ben van der Hoven Rotterdam

Commentaar

EUROPESE DEFENSIE

Nationale kramp rond order onderzeeboten is kortzichtig

Nederland eerst! In de aanbestedingsstrijd rond vier nieuwe onderzeeboten voor de Koninklijke Marine ging het vorige week opeens over de vraag of de eigen industrie bij zo'n grote order geen voorrang moet krijgen. Na het uitgelekte nieuws dat niet de Zweeds-Nederlandse combinatie Saab Damen maar het Franse Naval Group de order krijgt, schoot een deel van de politiek in een nationale kramp. De SGP vroeg een speeddebat, want wie aan Damen komt, komt kennelijk aan Nederland. En Frankrijk, tja, mooi vakantieland, land van stokbrood en camembert, maar van oudsher geen natuurlijke partner voor Europese defensiesamenwerking. Gelukkig heeft demissionair staatssecretaris van Defensie Christophe van der Maat (VVD) zich niet van de wijs laten brengen. Vrijdag maakte hij bekend dat Naval inderdaad de opdracht krijgt om de onderzeeboten te bouwen. De werf in Normandië levert „de beste balans wat betreft het beste product voor de beste prijs, risico-beheersing en de waarborging van het wezenlijk nationaal veiligheidsbelang en de strategische autonomie”, schrijft Van der Maat in zijn brief aan de Kamer. Naval Group kan „op tijd leveren”, verzekert hij optimistisch. De eerste twee boten zullen op zijn vroegst in 2034 te water gaan.

Natuurlijk is prijs belangrijk, maar in de brief zijn vooral de woorden 'strategische autonomie' essentieel. Dat Nederland voor de Fransen kiest, is vooral om die reden betekenisvol. Al jaren bepleiten leiders van EU-lidstaten meer defensiesamenwerking. De meeste EU-landen zijn lid van de NAVO en alle beschikbare Europese middelen bij elkaar leveren een stevige krijgsmacht. Maar dat is alleen op papier. Met al het verschillend materieel kent de Europese defensie een lappendeken van systemen die moeilijk samenwerken. Pogingen om tot een Europees gevechtsvliegtuig of een Frans-Duitse tank te komen zijn in het verleden wel ondernomen, maar strandden op nationale sentimenten.

Wie bij Frankrijk slechts aan camembert denkt, heeft iets gemist: het land is nu de tweede wapenexporteur in de wereld

Sinds het vertrek van de Britten is kernmacht Frankrijk in de EU de dominante militaire speler. Wie bij Frankrijk slechts aan camembert denkt, heeft iets gemist: het land is nu na de Verenigde Staten de tweede wapenexporteur in de wereld. Ook de nieuwe Nederlandse en Belgische mijnenjagers worden gebouwd door Naval. De keus voor Frankrijk is dus goed te verdedigen. Dat de Nederlandse industrie, zoals scheepsbouwer IHC uit Kinderdijk, aan de onderzееrs van Naval mag meewerken, is economisch mooi meegenomen, maar nationalisme motieven kunnen bij zulke fundamentele investeringen, in een steeds hechter EU, nooit de doorslag geven. Nederland eerst is Europa eerst.

Het onderzeebootdossier staat in die zin symbool voor hoe Nederland de laatste decennia met zijn defensie is omgegaan. De nieuwe boten vervangen de nog volledig in Nederland gebouwde onderzееrs van de Walrusklasse. De eerste daarvan werd in 1990 in gebruik genomen en de verwachting was dat ze zo'n 25 jaar zouden meegaan. Maar in 2015 was van een opvolger nog lang geen sprake. Door het faillissement van de Rotterdamse Droogdok Maatschappij is de kennis om onderzееrs te ontwikkelen en te bouwen in Nederland verloren gegaan.

De komende jaren zijn houthoutje-toelvinge-oplossingen nodig om de marine nog enigszins onderzее actief te houden. Dat nu pas een besluit is genomen over een product dat pas op zijn vroegst over tien jaar geleverd kan worden, geeft daarom te denken. Als dan toch iets schandalig moet worden gevonden in deze zaak, dan is het precies dat: dat door een jarenlang tekort aan strategisch denkvermogen Nederland de eigen defensie niet op orde heeft, net op een moment dat er aan de grenzen van de EU een grote oorlog woedt. Dáár mag de Tweede Kamer zich wel meer rekenschap van geven.